

ACC. N:R M. 15325 : 1-23.

Landskap: Västergötland Upptecknare: Axel Johansson, Flrid
Härad: Kind Berättare: olika personer; se uppt. bla-
Socken: Ö. Trölunda Berättarens yrke: dens baksida!
Uppteckningsår: 1961 Född år i

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Fl avveodling. s. 1-23.

Fl. G. 10.

27/11-61

H A V R E O D L I N G . H C 10 .

Att draga någon exakt gräns för 1890 talet, vad som gäller havre odling här på orten blir nog ganska så svårt. Orsaken till detta är, att här inom socknen vid 1890 talet och många år inpå 1900 talet, var en ännu större skillnad på sädesodlingen, än vad det i dag är. Socknen Ö. Frölunda utgöres delvis av två dalgångar. Den största är dalgången utmed ån Ätran. Den mindre utgöres av lillåns dalgång, och rätten utgöres av skogsbygd. Det är givetvis en stor skillnad även i dag på dalgångarnas jordbruk och skogsbygdens. Men nu är den största skillnaden på brukningsmetoden eller rättare, de redskap, som kommer till användning. Bortsett ifrån raps och risp, som några år odlades här i dalgångarnas jordbruk, har skogsbygden numera och sedan många år tillbaka, använt sig av sädessorter av samma slag, som jordbruken i dalgångarna. Varför det är svårt att utgå från ett bestämt årtionde är också beroende av att omkring 1890 talet, både före och fram till 1914 ägdes nästan alla gårdar här i älvdalen av en patron Hansson Mølneby. Efter hans frånfälle 1885, bildades bolag Mølneby-Aktiebolag. Såväl denna Hansson, som

HC 10

senare bolaget, var föregångare här på orten till allt nytt inom jordbrukets område. De ägde också mycket av skogsgårdarna, men dessa var i regel bara smågårdar, vad jordbruket beträffar. Dessa mindre gårdar och alla torp som tillhörde gården eller rättare de olika gårdarna var bortarrenderade, torparna gjorde dagsverken å de respektive gårdarna. Denne Hansson och senare bolaget, var vad det beträffar sädesodlingen långt före med de nya sorterna, som kom i marknaden, än vad deras arrendatorer, torparna och även de självägande jordbrukarna här på orten. Vid denna tid var i regel förvaltarna och även många av rättarna ifrån Skåne. Helt naturligt var man väl där före orten här, vad sädesodling beträffar och började att prova de nya sorterna här. De mera konservativa bönderna ville vänta och se hur resultatet blev, många hade vid denna tid ej heller råd att köpa sig nytt utsäde. Skogsbygdens jord var nog ej heller lika passande, i varje fall trodde man detta, för odling av de mera förädlade sorterna. Vad jag nu upptecknat ville jag ange innan jag besvarar frågelistan. Troligen var det så-jag har hört min far och många andra gamla berätta därom-att denna Hansson och senare bolaget, åren 85-90 redan börjat med nya sädesslag och de

andra jordbrukarna, såväl inom socknen här, som grannsocknarna, kom rätt många år efter.

Olika havresorter.

Kärnan i de gamla havresorterna var väl mest grå och gul. Även svarthavrens kärna hade en ljusare färg än skalet. Någon blandning av kärnfärg har jag ej hört någon tala om. Före 1890, ja även några år inpå 1900 talet, torde det förutom nämnda bolag, ha varit ett fåtal jordbrukare här på orten, som köpt något utsäde, man tog av egen skörd. Det förekom dock att man kunde byta utsäde sinsemellan man trodde att det egna utsädet blev förgammalt och att det skulle vara bättre med utsäde, som växt på annan jord.

Något särskilt namn mer än "spethavre" som här på orten också kallades för "rumpahavre" torde ej ha förekommit. Det är dock möjligt att så har varit fallet. När någon jordbrukare hade börjat att odla en ny potatissort, som ej förut varit allmän i orten, fick den i regel namn efter den gård eller den odlare, som man hade köpt den av. Det är mycket möjligt, även troligt, att det har varit likadant med havren, fast jag ej har lyckats få någon upplysning om detta.

Berättaren Per Johansson, som är född 1882 har i sin barndom hört omtalas havresorten Probesteier. Han minnes att de äldre talade om att det skulle vara en mycket bra havre, men att den också fodrade en bättre jord. Givetvis var det så att jorden fodrade en bättre kultevering, konstgödning, ordnad växtföljd m, m. Det torde med säkerhet ha varit på Mölneby och till denna gård tillhörande hemman som man denna tid odlade denna havresort. Å berättarens barndomshem odlade de ej denna havresort, men han vill minnas att omkring sekelskiftet odlades den också av vanliga bönder. "Svart Tartarisk" tar jag för givet är samma havre, som här på orten endast kallades för svarthavre. Den har med säkerhet odlats här före 1890 och även långt senare. Av svarthavren fanns här på orten två sorter. Den ena av dessa, den mest odlade, som såddes på vanlig åkerjord, benämndes endast svarthavre. Den andra sorten benämndes "knubbig svarthavre". Denna sort odlades endast på mossjordar och andra liknande jordar. Förutom Probesteier och svarthavre torde det ej ha förekommit några havresorter här av utländsk härstamning före 1900 talet. Skillnaden ifråga om havrens egenskaper var nog ganska stor, och jämfört med våra dagars sorter är jämförelsen svår att beskriva.

Men denna skillnad kan givetvis ej endast tillföras havresorten, jorden är gödslad och kultiverad på ett helt annat sätt i dag, än vad den var i äldre tid. Den mäst odlade havren här på orten i äldre tid "spethavren" "rumpahavren" - jag minns själv från min barndom - denna havresort, var till kärnan mycket dålig. Den var till kärnan, som namnet angiver, spetsig och med ett stort skal. Orsaken till att den odlades så mycket och så länge, som den gjordes här på orten var, att halmen växte bra, den gav en bra halmskörd och även detta var värdefullt i äldre tid, när det nästan varje år var knappt om foder. En nackdel med spethavren var att den ej var stråstyv - man uttryckte sig så här på orten. Den var därför ej passande för odling å mossjord. Alla stråväxter får ett svagare strå vid odling ^å mossjord. Den knubbiga svarthavren var mycket bättre passande för odling å denna jord. Den hade ett kortare och kraftigare strå. Numera torde det med säkerhet ej finnas någon här på orten, som odlar dessa gamla havresorter. Om jag senare kan få kännedom om detta, skall jag meddela folklivsarkivet adressen. Fram 1920 talet fanns det dock rätt många, som odlade dessa gamla havresorter. Det var i allmänhet på skogsgårdarna och dito torpen.

Vid sekelskiftet började man här på orten att övergå till mera förädlade havresorter, men de gamla fanns dock kvar på rätt många ställen tills omkring 1920 talet. Uttrycket "lanthavre" torde ej ha förekommit här på orten. Benämningen purrhavre, har jag själv och de som jag har frågat om detsamma, ej heller hört omtalas. Flyghavre, har det funnits mycket av här på orten i äldre tid. Men under den tid, som de äldre nu minnas, har den dock förekommit ganska sparsamt, som ogräs i havren och andra odlade stråväxter. Det troliga är dock att den förekommit som ogräs bland stråodlingar i ännu äldre tid. Om jag fattat det rätt, är flyghavren en perenn växt. Den växte här mycket förr på dikesrenar och dylika plattser. Sedan plogar och järnharvar kom till användning, blev den mer och utrotad från odlingarna. Som mina berättare och jag minnes den, var det i regel mest vid sidan om stråodlingarna, som den växte. Men även dikesrenarnas skörd togs i min barndom tillvara till foder, och med detta kom väl fröet till gödslen och åter ut på åkern. Som jag förut nämnde torde den dock i stort sett ha försvunnit från åkrarna, när en bättre kultivering och mera ordnad växt följde infördes. Något annat av intresse rörande gamla sorter av havre

eller andra sädeslag, tror jag ej är att uppteckna härifrån orten vad som gäller före 1890 talet. Det mest växlande i detta fallet blev nog de åren, som man började att införa de nya sädeslagen. Dessa nya och förädlade sorter passade ej på de olika slagen av jordar, som orten här utgöres av. Det var sådant som man ej viste innan man fick provat. Många sådde en havresort på moss och andra tyngre jordar, som ej passade där, den mognade t, e, x, alldeles försent~~x~~ eller om det ville sig riktigt illa, ej mognade alls. Det tog givetvis några år vid denna övergång, innan man lärt sig av gjorda misstag. Detta var väl också anledningen till att många av jordbrukarna höll sig till det gamla och väntade och såg tiden ann innan de övergick till de nya sorterna. De nya sorterna krävde en mera allsidig gödslad och bättre kultiverad jord, det var nog nödvändigt med konstgödning av något slag om det skulle bliva något nämnvärt bättre resultat. I samband med detta vill jag uppteckna en händelse, som ^{far} min berättat om. Min far var under åren 1890-95 dräng på en gård här i kyrkbyn, som heter Lillegården. Denna gård ägdes då av en broder till patron Hansson på Mølneby, även denna Hansson kallades för patron. Förutom gården, som var något större

än ortens dåvarande bondgårdar, ägnade sig denna patron Hansson åt hemvävnad av madval, och tillverkning av ullvantar, s, k, syvantar. Vad jordbrukets skötsel beträffar var han dock olik sin broder på Mölneby. Gården sköttes bra och väl efter den tidens gamla principer, men han var väldig skeptisk mot allt nytt på jordbrukets område. På Mölneby hade de tidigt använt sig av konstgödsel, nya brukningsmetoder m, m, men denna Hansson han ville ej vara med om sådant. Han hade en dräng, som varit på gården länge, han var trotjänare, och fungerade väl lite som rättare och så. Denna dräng, hade flera gånger bett Hansson om att köpa konstgödning, men han ville ej vara med om detta. En vår när denna hans trotjänare åter bad honom om detta, nekade han som vanligt. Drängen sade då till honom, men patron har väl sett hur bra grödar de får på Mölneby, varför kan inte vi få försöka. Hansson gav då med sig och gäv i uppdrag åt drängen att göra detta inköp-självt ville han ej göra det. För att nu riktigt övertyga husbonden om konstgödselns förträfflighet, tog drängen och sådde densamma mycket tjockt, som han själv trodde vara bra. Verkningarna av densamma blev till drängens stora sorg och husbondens glädje, tvärt emot det avsedda. Det var en havregroda

som provet utfördes på och det blev så dåligt som tänkas kan. Hansson hade väldigt roligt av detsamma, han visade varenda besökare, som kom till gården denna havreåker. Det kom många besökare till denna gård, sådana som skulle köpa vadmal, hämta garn till vävnad av sådan, sälja ull och hämta garn till att sy vantar av. varje manlig sådan besökare ville han visa sin ~~sin~~ misslyckade havreåker. Hans stående kommentar till detta var. Här ser ni, vill i ha bättre gröder, så köp konstgödsel. Drängen frågade alldrig sin husbonde om att få köpa någon mera gång, och han köpte heller alldrig någon mera.

Havrejorden.

Kärr och mossodlingar-på sådana gårdar som sådan jord fanns, användes den till havreodling. Den vanliga åkerjorden användes också till havresådd, omväxlande med andra strågrödor och rotfruktsodlingar. Men om man går långt tillbaka i tiden, så torde omväxlingarna med olika grödor ej ha skiftat så ofta. Tiden före järnplogarnas tillkomst och allmänna användning gick det ej att odla gräs å den vanliga åkerjorden. Det gick ej att med ärjekrok, bryta upp en vall

Det gick ej heller med en träharv, att harva sönder ett vallplöje. För långt tillbaka var det nog också så, att många hade haft en jordbit till det ena växtslaget och en till ett annat. Jag tror att det är så. Jag minns från min barndom att många då benämnde sin jord med sådana namn. Det var givetvis namn, som åkrarna hade haft före deras tid. Det var "rovelyckan" havrelyckan" o, s, v. Sedan plogarnas tillkomst ~~XXXXXXOCHSÅXXXXXX~~ såddes också kärr och mossjordar igen med gräs. Men efter gräset blev det i regel havre. Moss och kärrjord är mindre lämplig för rotfrukter av olika slag. Sedan man började att odla vete och råg, ville man ha dessa sädesslag, åtminstone i regel på den vanliga åkerjorden. I regel växlade man odlingen på den vanliga åkerjorden, med olika stråodlingar och rotfrukter.

Sådden.

Enligt den urgamla tideräkningen, när året indelades i fyra s, k, reppar, om 13 veckor i varje, är det väl egentligen bara vårreppen, som haft någon egentlig betydelse. Men denna tideräkning hänrorde sig också, och var bygd på den gamla Julianska kalendern, och enligt

denna började vårreppen den 6 april. Man räknade veckorna baklänges, och alltså blev denna dag den första dagen i trettonde veckan. Enligt denna beräkning-som man faktiskt hör talas om än idag, den lever fortfarande kvar på något sätt-skulle havren sås i 8 de veckan eller tidigare. Den 8 de veckan eller tidigare-beroende av senare eller tidigare vår, gäller för jordbruken i älvdalarna och för sandiga och torra jordar. I Skogsbygden, där våren alltid kommer senare, skulle havren sås ettipareveckor senare. Sedan fanns rätt mycket, som man skulle ge akt på, och som enligt min uppfattning får hänföras till övertroisk art. Om man sådde i tionde veckan 27/4-3/5 skulle man så, helst någon av dagarna Ture eller tyko. Denna veckoberäkning har på något underligt sätt levat kvar, och gör det ännu i våra dagar. Vid samtal med de gamla om detta, förstår man, att de ännu räknar med dessa vårveckor (såveckorna). Om man tycker att våren låter vänta på sig, blir sen, och man talar om detta med någon gammal, finns det ännu många, som yttrar sig så. Ja, men än är det ej så sent, än är det blott den eller den veckan. I regel var det så att man skulle så ett sädesslag den veckan och ett annat en annan. Lin var det sista man sådde. Lindan sista vårdan.

Ture och tyko(28-29 april räknades här på orten, som de stora såningsdagarna. Givetvis kunde detta slå helt fel med dessa sånings dagar. En mycket sen vår, regn under dessa dagar, regn dagarna före, så det ej gick att bereda jorden. Men man hade också andra namndagar, som hade sin betydelse när andra sädeslag var lämpliga att så, sätta potatis o, s, v. I äldre tid höll man ganska så hårt på i första hand "veckorna" men även de olika veckornas bemärkelsedagar. Jag har hört många sådana uttryck angående såningsdagar berättas av gamla personer, jag har även sett dem i tryck i en sockenbok. Man angav att man hade sått på den och den dagen t, ex. Jag sådde kornet på Eriksdagen. Eriksdagen är den första dagen i sjunde veckan. En annan talade om att han sått kornet på Urbanus, det var första dagen i sjätte veckan. Men det var dock ej alla, som helt trodde på såningsveckorna eller dess bemärkelsedagar, därom vittnar följande uttalande av en, som jag både har hört berättas och sett i tryck. Det var en som skulle tala om när han hade sått sitt korn, och då yttrade han sig så. Jag sådde mitt korn "när det ingen vecka va" och likare korn har ja då alldrig fått.

Skörden.

Havrens mognad kännetecknas av att den får en ljusare, gulaktigare färg, än den gröna, som är utmärkande för växttiden före mognaden. Några andra särskilda tecken har det väl ej varit, varken i äldre tid eller nu. Man kunde dock få havren olika mogen, och på olika tid. Detta är beronde av om den är tidig eller sent sådd, om det är mossjordar eller lättare jordar. Sen eller tidig mognad, kan och så vara beroende av de olika havresorternas, tidigare och senare mognad. I äldre tid var det svårt att få en del av havreskörden mogen. Var våren sen, så att man ej kunde så förrän en av de sista veckorna och man hade sått på tyngre jord, blev då även sommaren våt och kall, blev det ofta så att man fick skära havren halvmogen. Före liens tillkomst skars all säd med skära. De större gårdarna var först med lien, de mindre och torpen senare. Någon bestämd tidpunkt när man började att skära med lie här på orten kan jag ej ange. Min moder som är född 1875, på ett skogstorp här i socknen omtalar att hon i sina barn och uppväxtår var med om att med skära taga av grödan å sitt barndomshem. Tillvägagångssättet med en

skära var följande. Man tog med handen och sammanförde sädesaxen, "brommet" som det kallas på ortsspråket. Man höll alltså med den ena handen om sädesaxen och skar med skäran av lika mycket, som som man höll i handen. Denna mängd kallades för lock. Bandet var med säden bands gjordes först färdigt och lades på marken. Den skurna locken lades sedan på detta. En fyra fem sådana lockar var lagom till en nek. På torpställen, där mannen sällan var hemma på dagen, var det vanligt att hustrun och hemmavarande barn skar säden, och sedan på kvällen när mannen kom hem, hjälpa honom att hänga upp den till tork. I långt äldre tid, ja troligen så länge, som skära användes, torde det näst ha varit ett kvinnogöra även å de mindre och troligen också större gårdarna. Kvinnorna skar och band männen satte "stör" "riastakar" "riastör" som det kallas här på orten, och hängde upp säden på dessa, barnen bar fram nekerna till männen. När man senare började att taga av "hugga av" som det också kallas här på orten, var det i regel alltid männen som förde lien. Att taga av säd med lie, var ett ganska så hårt och ansträngande arbete. Detta tillgick så att man högg alltid mot den säd, som ännu stod kvar, Detta gjorde man för att den avhuggna säden skulle lägga

sig jämnare och bättre för den som tog upp den och band den till kärvar. "Liaorvet" "Liatyet" som det också kallades för här, var det samma, som man använde i höslottern. Man använde sig dock gärna av en större och tyngre lie. I regel var det så att man använde en ny lie till skörden. Sedan när den hade blivit slipad många gånger, blivit mindre och lättare, användes den till slottelie. Å det liaorv som användes när man tog av säd, var vid dess nederta del, där lien är fästad och en bit uppåt orvet, påsatt en en båge. Denna båge var tillverkad av en böjlig rund trägren eller en någorlunda tjock ståltråd. På denna båge var fästad säckväv eller något liknande kraftigt tyg. Ett liaorv så utrustat, kallades här på orten för mej "mäj". Det var nödvändigt att ha denna båge med påsatt tyg. Om man ej hade det var det besvärligt, nästan omöjligt för dem som skulle ta upp säden. För dem, som riktigt kunde taga av med en "mäj" samlade sig säden, den avhuggna alltså, mot den stående säden i en jämn sträng. När säden mäjades var det alltså männen som mäjade och kvinnorna, som tog upp band samman kärvarna. På de stora gårdarna här var det vanligt att man mäjade av rågen, även sedan man hade börjat använda sig av maskiner, självavläggare, och

självbindare. Man var rädd om rågen och i början trodde man att maskinerna skulle skada axen, så man ej fick tillvara hela skörden. Men det dröfde ej längen innan man även använde självbindaren till rågskörden. Där som säden lagt sig "lejde, läjdesäd" hade man ingen fördel av att taga av med en mäj. Det var i stället en nackdel och gick bättre med en vanlig slotterlie. Havren bands alltid med en s, k, rialock. Med en rialock menas att man först tar ett band eller rättare två av säden. En bit från från axen lägges dessa band i kors. Man vrider dessa några varv runt, och lägger dem med axen in mot kärven, så det håller och ej går upp, när man sedan binder åt kärven. När sedan kärven skall hängas upp på stören tar man en lock från kärvens rotända tillsammans med det förutvarande bandet sedan lägges detta om stören. Här på orten var det före 1890 talet och långt eftersedan, i de flesta fall även nu, där som ej skörde-tröskas, vanligt att, som det här på orten heter "ria säden". Att ria havre tillgår så. Med ett järnspett gör man ett hål i marken, i detta hål sättes riastören (staken) ned, den får sättas ned så att den står mycket stadigt, annars blåser den snart omkull. Vid stakens rotända, ställes på marken en tre eller fyra kärvar. Dessa bindes

samman med ett band, likadant som det man binder en kärv-här på orten kallad nek. Sedan tar man neken och tar det extra bandet, som jag förut nämnt om, och surrar runt om staken. Det skall göras så att bandets ända kommer uppåt, så skall neken tryckas till. När nästa nek påfästes kommer den sålunda på den föregåendes bandända och på detta sätt håller den fast. Gamla personer, som från sin ungdom hade tränat upp sig på detta arbete, gjorde det både fort och väl. Om det skulle bli bra, måste det göras så att ej neken säckade ihop neråt stören eller blåste loss från staken. En självbindarbunden nek, går knappast att hänga upp på detta sätt. Då har man ej det förutvarande bandet, blott snöret, och det blir ej detsamma. Denna gamla metod att på detta sätt ria säden var mycket bra. Om man fick riat upp den innan den hade legat på marken och fått regn på sig, behövdes knappast befaras att man fick den förstörd, utan vid särskilt otjänlig väderlek. Rågen med sin mycket längre halm, skylades på ett annat sätt, men det hör väl ej samman med dessa uppteckningar. Att man lämnade de sista stråna på rot, den sista kärven eller några lösa strån kvar på åkern, har ingen av mina berättare eller jag hört omtalas.

Havrens inåkning, inbärande, inkörning. På de större gårdarna var det väl redan på 1890 talet så att det gick att köra in på logen. På de mindre gårdarna och på torpställena, var det vid denna tid ej så stora logdörrar att det gick att köra in. På alla gårdar, som de hade dragare och säden ej var alldeles in på ladugården, körde man säden fram till ladugården. Man lyftade då upp riastaken och lade den på lasset. Senare tid tog man kärvarna av stakarna och lassade dessa på lasset, och riastaken fick stå kvar. När man kom till logen med lasset lyftes sädesrien av lasset, och stacks in på logen. Där stod en man och tog emot den, och bar den till sädesladan. På torpställena där de ej hade några dragare, bar man sädesriarna från åkern och fram till logen. Visserligen hade nästan alla torpare vid denna tid sina kor tama, men ofta var di på bete i någon hag eller skosmark. Om man trodde att det skulle bliva regn så man skyndsamt ville bärga en del av den torra säden, bar man eller körde den till logen så längen man hade plats, och lade sedan in den i ladan. Inläggandet av säden i ladan, var i äldre tid mycket noga med. Skulle det vara riktigt bra skulle den "knäalaas".

Kärvarna skulle alltid läggas så att stubbändan viste utåt åt ladans väggar. Man började utifrån och gick inåt, man lade på detta sätt skift efter skift. Det var givetvis mycket bra, kärvarna låg väl i ordning, man behövde ej rycka och slita i dem när man skulle ta dem ifrån stubben till tröskning. (Här på orten kallades inläggningen ~~XXXXXX~~ av säd i ladan "stabbning" "säastabbning" "säastabben". I regel hade man i äldre tid ganska små laduutrymmen. Det var väl en av orsakerna till att man skulle lägga säden väl. En annan orsak var att den skulle vara lätt att taga loss från stubben, när den skulle tröskas. Man skulle ej behöva att rycka och slita i den, och sålunda riskera att kornet slets från halmen. Varför man laade all säd i äldre tid på detta sätt, med stubben utåt och brommet inåt, var också för att det bättre skulle skydda för råttornas härjningar i stubben. Man ansåg att de hade värre för att komma in i en stubbe, som all ~~x~~ stubben visste utåt. När sädeskärvarna knäalaades, fick man såsom namnet anger krypa på nä. Man kröp alltså på knä, och med knäna tryckte till den kärve som man lagt till rätta. Detta tillvägagångssätt vid inläggning ~~xx~~ i ladan av all sorts säd, ansågs som den förnämaste och bästa.

På många mindre gårdar, där man ej ville bryta med gamla traditioner, och på torpställen, knäalade man säden långt in på 1900 talet. Jag har själv sett detta på ställen, och även själv varit med om det. Det var på ett torpställe, som tillhörde den gård, som jag arbetade på under mina uppväxtår. Den dåvarande torparen innehade detta tort tills i slutet av 30 talet eller början av 40 talet. Under 30 talet var jag ej där någon gång, men jag är nästan säker om att han knäalade sin säd så lången, som han hade torpet.

Tröskningen.

Enligt de uppgifter som jag har kunnat inhämta, torde det blott på ett par större gårdar här i socknen Mölneby och Ellebäckstorp, ha tröskats maskinelt, före eller omkring 1890 talet. Mölneby hade en ångmaskin och ett större tröskverk. Ellebäckstorp lånade detta tröskverk och ångmaskinen. Det är också möjligt att någon större bondgård vid 1890 talet hade skaffat sig en tröskvandring. Det är ganska svårt att få några bestämda uppgifter om detta. Men om så var fallet, var det blott ett fåtal, och får anses som ett undantag.

Förutom nämnda undantag var före 1890 talet, och på många småställen och torp till långt in på 1900 talet, slagtröskningen allmän. Man tröskade alltså med slaga. Slagan det verktyg, som användes till detta, kallades här på orten för "prägel" och själva arbetsmomentet för "prägeltröskning" "prägeltröska". Prägeltröskningen tillgick enligt följande. Man lade 8 neker på varje sida om logen man lade dem med axen "brommet" mot varandra. Det var alltså 16 neker, som man i regel slog på tills de var urtröskade. Man slog först på nekernas ena sida, sedan vändes de och slogs på den andra. Prägeltröskningen kunde utföras av en, två, tre, eller fyra man. Att stå ensam och slå ansågs för mycket tråkigt och långsamt, och det var det säkert. Att tröska fyra ansågs som det roligaste och lättaste. De mindre gårdarna brukade ofta att göra utbytesdagsverken till tröskningen. Det var sed här på orten att man skulle ha sluttröskat "upptröskat" till Lusse. Huruvida denna sed var förknippad med någon övertro av något slag från en ännu äldre tidsepok, har jag ej lyckats att få någon upplysning om. Men detta är mycket troligt, att så varit fallet. Det ansågs emellertid för slöhet, och mycket skamligt, om man ej hade upptröskat till Lusse.

En allmän sed vid prägeltröskningen i äldre tid var att man skulle utföra tröskningen tidigt på morgnarna. Kl.4-5 på morron skulle denna tröskning påbörjas. Något annat om tro och sed vid tröskningen har jag ej att uppteckna.

Havrens användning.

Havren användes i äldre tid till såväl brödsäd, som fodersäd. I första hand användes den till brödsäd. Ett år som grödan blivit dålig fick man i första hand använda den till brödsäd. År som grödan blev bra, fick väl djuren också lite med av den. Det torde dock ligga ganska så långt tillbaka i tiden, sedan man åt ensamt havrabröd eller havremjöl blandat med bark, syre, m, m. Bröd av ensamt havremjöl har med säkerhet bakats här på orten. Nödåren 1867-68 fick man ej ens så mycket havrabröd man ville ha. Havre blandat med korn, senare med råg, har förekommit här på orten. Dessa brödsformat, skilde sig ej från andra bröd. Allt bröd som var blandat, kallades för blandbröd. Havreblandning, potatisblandning, rågblandning, m, m. De brödsorter, som förekommo var, havrebröd, kornbröd, senare råg, och de förut nämnda blandningarna. Innan rågen odlades här på orten

och man fick bröd av denna, ansågs kornbrödet som det bästa. Då ~~XX~~ betraktades kornbrödet, som helgdagsbröd, och det övriga förut nämnda blandbrödet och ensamt havrebröd, som vardagsbröd. Sedan rågen blev allmän betraktades rågbrödet, som helgbröd, och senare brödet av toppsiktad råg. Toppsiktat, var alltså ett finare mjöl, som blev ett vitare bröd av, än av den sammalda rågen.

Ja då var detta allt vad jag har kunnat utforska och uppteckna angående frågelistan om havreodling dess användning m, m.

P.S.

Sedan jag gjort dessa uppteckningar färdiga har jag av en person fått en uppgift angående torkningen av havre. Det gäller upphängningen av densamma, som här på orten kallades "riing" bandriad". Det tillgick precis på samma sätt, till alla delar, som jag förut har upptecknat. Skillnaden är blott den, att enligt hans uppgift var det också brukligt att man tog två neker när man lockriade.